

Človekove pravice in temeljne svoboščine: **ZA VSE ČASE!**

December 2016, Škofja Loka

Udeležence posveta v Kašči je nagovorila Vlasta Nussdorfer, varuhinja človekovih pravic.
(foto: Aleksander Igličar)

Začetek decembra se je v Škofji Loki, v Galeriji Franceta Miheliča v Kašči na Spodnjem trgu, odvijal dvo-dnevni mednarodni znanstveni posvet **Človekove pravice in temeljne svoboščine: ZA VSE ČASE**, ki ga je v soorganizaciji s Študijskim centrom za narodno spravo, Narodno in univerzitetno knjižnico, Loškim muzejem Škofja Loka ter Kulturno-zgodovinskim društvom Lonka Stara Loka pripravilo Muzejsko društvo Škofja Loka.

Posvet je bil namenjen široki javnosti in posvečen mednarodnemu

dnevu človekovih pravic, ki ga po vsem svetu obeležujemo 10. decembra. Sodobna slovenska zgodovina je zaznamovana s totalitarnimi sistemi, v katerih so se drastično kršile človekove pravice in svoboščine, tako v času 1. in 2. svetovne vojne kot tudi v letih povojne komunistične vladavine. Organizatorje je vodila želja, da znanstveno in strokovno osvetlijo različne kršitve in opozorijo nanje, da se ne bi več ponavljale.

Škofja Loka je bila za kraj posveta izbrana zaradi burnih dogajanj v 20. stoletju in številnih tem, ki kličejo po obravnavi. Med 2. svetovno vojno so jo najprej zasedle italijanske sile (13. 4. 1941), nato je ozemlje okupirala nemška vojska (17. 4. 1941). Prve meščane je gestapo aretiral že 6. 5. 1941, v naslednjih tednih je bilo 26 družin izgnanih v Srbijo. Februarja leta 1944 so nemški okupatorji za Kamnitnikom ustrelili 50 talcev. Škofja Loka z okolico je bila prizorišče strahot predvsem takoj po koncu 2. svetovne vojne, ko je bil v škofjeloškem gradu zbirni

center za iz Vetrinja vrnjene domobrince, ki so jih od tod vozili v smrt v Kočevski Rog in na druga morišča po Sloveniji, nato zapori za nemške vojne ujetnike, nekaj časa ženski zapori in nazadnje kazensko-poboljševalni zavod.

Organizatorji so k sodelovanju povabili zgodovinarje, arhiviste, pravnike, sociologe, publiciste in druge raziskovalce s področja družboslovja in humanistike, posebej pa so pozvali avtorje, ki so v svojih prispevkih spregovorili o lokalni tematiki in primerih kršenja človekovih pravic nad posamezniki ali skupinami na območju Škofje Loke in okolice.

Zaradi številnih referentov je posvet potekal dva dni, 7. in 8. decembra. Prvi dan je dr. Andreja Valič Zver, direktorica Študijskega centra za narodno spravo, v slavnostnem nagovoru v imenu organizatorjev pozdravila navzoče. Sledili so nagovori Vlaste Nussdorfer, varuhinje človekovih pravic, mag. Mihe Ješeta, župana Občine Škofja Loka, in Michaela O'Flahertyja, direktorja Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA), prek video posnetka.

Uvodni panel je vodila kustosinja Loškega muzeja Škofja Loka, zgodovinarica Biljana Ristić, ki je predstavila prve tri referente. Dr. Marko Novak, izredni profesor na Evropski pravni fakulteti v Novi Gorici, je spregovoril o *Človekovih pravicah v samopostrežbi*, nadaljeval pa je kustos Loškega muzeja mag. Jože Štukl, in sicer s predstavitvijo *Loškega gradu v 20. stoletju in usodo njegovih lastnic*. Panel je zaključila Helena Janežič iz Narodne in univerzitetne knjižnice, ki je s prispevkom *STOP, CENZURA! Prepovedana literatura in knjižnice 1945–1991* že napovedala tudi odprtje razstave z enakim naslovom. Ta je bila štiri dni na ogled v atriju Starega župnišča na Mestnem trgu, osvetlila je del naše polpretekle zgodovine, ko so se v tako imenovanih »bunkerjih« knjižnic znašli številni avtorji, katerih pogledi se niso skladali z uradnim pogledom na naša poglavitna življenjska vprašanja. Mnogih med njimi se ni smelo niti omenjati. S prebiranjem pesmi

Ogled razstave *STOP, CENZURA!* o prepovedani literaturi in knjižnicah 1945–1991 z avtorico Heleno Janežič iz NUK. (foto: Aleksander Igličar)

in odlomkov del Franceta Balantiča, Tineta Debeljaka, Ivana Hribovska, Draga Jančarja, Edvarda Kocbeka, Vladimirja Kosa, Karla Mauserja, Ade Škerl, Igorja Torkarja in Vitomila Zupana so sodelavci Narodne in univerzitetne knjižnice, Manja Gatalo, Meta Kojc, Borut Osojnik, Boris Rifl, Marijan Rupert in Mojca Trtnik ter avtorica razstave Helena Janežič nekdanje prepovedane in nezaželene avtorje spet vrnili v slovenski panteon.

Prvi večer posveta se je slovesno zaključil v nunski cerkvi – Cerkvi sprave, kjer je sv. mašo za žrtve medvojnega in povojnega nasilja, ob somaševanju duhovnikov dekanije Škofja Loka, vodil ljubljanski nadškof metropolit msgr. Stanislav Zore OFM. Obred je s petjem obogatil Škofjeloški oktet.

Naslednji dan je posvet potekal v dveh dopoldanskih in enem popoldanskem panelu. V prvem panelu, ki ga je vodil dr. Damjan Hančič, sodelavec Študijskega centra za narodno spravo, so nastopili dr. Vida Deželak - Barič s prispevkom *Opredelitev človekovih pravic ter dolžnosti v okviru Osvobodilne fronte slovenskega naroda med 2. svetovno vojno*, dr. Tamara Griesser - Pečar je spregovorila o *Operativnem načrtu tajne policije proti Cerkvi: Obdelava Ljubljanske in Lavantinske škofije leta 1947 in 1948*, dr. Jernej Letnar Černič je predstavil *Sedem zgodb o polpretekli zgodovini v postkomunistični Evropi*, dr. Helena Jaklitsch pa je imela referat z naslovom *Človekove pravice in človekovo dostojanstvo v skrajnih razmerah – Slovenci v povojnih taboriščih v Avstriji in Italiji*.

Po kratkem odmoru so se v drugem panelu, ki ga je moderirala dr. Tamara Grieser - Pečar, zvrstili en slovenski in trije hrvaški avtorji: dr. Milko Mikola je odstrl pogled na *Povojne kazenske ustanove v Škofji Loki*, dr. Vladimir Geiger je odločbo Ministrstva za notranje zadeve o odstranitvi pokopališč in grobov okupatorjev in narodnih sovražnikov predstavil v prispevku z naslovom *O provodenju odluke Ministarstva unutrašnjih poslova DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945: O uklanjanju grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja" u Hrvatskoj nakon Drugog svetskog rata*; sledila je referentka dr. Marica Karakaš - Obradov z izvajanjem o nezaželenih narodnih manjšinah na Hrvaškem po 2. svetovni vojni (*"Nepoželjne" nacionalne manjine u Hrvatskoj nakon Drugog svetskog rata*) in kot zadnja dr. Martina Grahek - Ravančič z zanimivim prispevkom o sodišču narodne časti (*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege: rad sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj*).

Med odmorom za kosilo so si obiskovalci lahko ogledali zbirke Loškega muzeja ali izbrali voden ogled razstave STOP, CENZURA!

Popoldanski in zadnji panel je bil posvečen škofjeloškim temam, oblikovali so ga referenti, povezani s Škofjo Loko. Dvorana se je napolnila, ko je moderator Blaž Karlin napovedal njihove nastope. Uvodoma je dr. Blaž Torkar, kustos v Vojaškem muzeju Slovenske vojske in pedagog, osvetlil znano temo z naslovom *Streljanje talcev v Škofji Loki – 9. februar 1944*. Avtor je na podlagi arhivskih virov in izbrane literature analiziral tragični dogodek in ponovil nekaj že zapisanih dejstev.

Malo znan drugi del zgodbe in predvsem njen konec nam je v zanimivem prispevku *Življenjska pot in povojna usoda lesnega trgovca in industrialca Franca Heinriharja st.* predstavila Judita Šega, vodja enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana v Škofji Loki. Avtorica je izpostavila povojne odločbe sodišč, ki so zapечатile usodo nekdanj mogočnega in uspešnega Ločana.

Ana Florjančič, upokojena knjižničarka, je v prispevku *Dr. Janez Veider – "najreakcionarnejši tip"* predstavila prav tako tragično zgodbo starološkega kaplana in duhovnega upravitelja, ki je bil leta 1949 obtožen kot sovražnik ljudske oblasti in obsojen na 6 let prisilnega dela.

Učiteljica Marija Gasser je v prispevku *Selška dolina po 2. svetovni vojni* spregovorila predvsem o usodi ljudi iz vasi pod Ratitovcem, od koder so oblasti decembra 1945 zaradi nemškega porekla izgnale številne družine (okrog 90 mater z otroki), moške so izginili že prej.

Alojzij Pavel Florjančič nam je v prispevku s poetičnim naslovom *Starološka Antigona* predstavil zgodbo Frančiške Jenko, ki je dolga leta skrivaj obiskovala kraj, kjer je ostal zakopan njen, po vojni ubiti, brat domobranec, ki ga je nazadnje pokopala v družinski grob.

Posvet je s prispevkom *Ko bi moja mam'ca vedli, kak' se meni zdaj godi* zaključila ddr. Marija Stanonik in izpostavila motiv tožbe nad človekovim rojstvom v taboriščni in zaporniški poeziji.

17 strokovnjakov z različnih področij, od tega 10 doktorjev znanosti in dvojna doktorica znanosti, se je dva dneva posvečalo različnim področjem kršitev človekovih pravic in predstavilo številne zanimive teme iz naše polpretekle zgodovine. Številna udeležba poslušalcev je potrdila, da je o njih treba govoriti in nanje opozarjati. Udeležba je bila največja prav na "škofjeloškem" panelu, aktualnost tematike pa so potrdili tudi dobra medijska pokritost in številni odzivi javnosti.

Prispevki s posveta bodo objavljeni v zborniku, ki bo izšel v letu 2017.

Del posveta je bil namenjen škofjeloškim temam; Judita Šega, vodja enote Zgodovinskega arhiva v Škofji Loki je predstavila usodo Franca Heinriharja starejšega. (foto: Aleksander Igličar)